

РЕЦЕНЗИИ И ОБЗОРИ / REVIEWS AND SURVEYS

СИЯ КОЛКОВСКА (СЪСТ.). ФРАЗЕОЛОГИЧНИ СТУДИИ

СОФИЯ, ИЗДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

„ПРОФ. МАРИН ДРИНОВ“, 2024, 131 с.

Представя се сборник със студии от български и полски автори. В изследванията се разглеждат актуални въпроси на българската и полската фразеология, както и на лексикографското описание на фразеологичните единици.

SIA KOLKOVSKA (COMP.). STUDIES IN PHRASEOLOGY

SOFIA, PUBLISHING HOUSE OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

“PROF. MARIN DRINOV”, 2024, 131 P.

This review presents a collection of studies by Bulgarian and Polish authors. The papers address current issues in Bulgarian and Polish phraseology, as well as the lexicographic description of phraseological units.

През 2024 година излезе от печат сборникът „Фразеологични студии“, подготвен в рамките на българско-полския проект „Безеквивалентна фразеология в българския и полския език“. Съставител и редактор на изданието е Сия Колковска, а негови рецензенти са Цветелина Георгиева и Надежда Костова. На страниците на „Фразеологични студии“ са поместени осем изследвания, които разглеждат различни аспекти от българската и полската фразеология. Свои разработки публикуват учени от Института за български език „Професор Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките, Люблинския университет „Мария-Кюри Склодовска“, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Русенския университет „Ангел Кънчев“ и Академията по хуманитарни и икономически науки в Лодз.

В първата студия, озаглавена „Полските фразеологизми без фразеологично съответствие в българския език“ (стр. 9–27), Петър Сотиров разглежда полските фразеологични единици, които нямат еквиваленти в нашия език. След като проучва редица лексикографски източници, авторът си поставя за задача да представи класификация на безеквивалентните (лакунарните) фразеологизми от тематична гледна точка и според семантичната им мотивация.

В тематичен аспект П. Сотиров установява, че най-многобройни (120 от общо 250) са безеквивалентните фразеологични единици, които се отнасят към сферата *човекът като психическа същност*. Полските фразеологизми, които нямат съответствие на български език, се разпределят неравномерно в още няколко групи, като обхващат почти всички тематични области – *човекът в обществото, човешко всекидневие, физически категории и човекът като физическа същност*.

По отношение на семантичната мотивация ученият разпределя анализираниите устойчиви словосъчетания в две основни групи – фразеологични културеми и концептуални фразеологизми. Петър Сотиров се спира по-подробно на първия тип, към който причислява „фразеологизми, свързани с обществено-политическия живот в Полша, с историята, с полския език, с полските етнически стереотипи и др.“. Авторът уточнява, че съставът на подгрупите „в голяма степен е условен, защото някои от фразеологизмите може да бъдат включени в няколко групи едновременно“ (стр. 17).

Що се отнася до концептуалните безеквивалентни фразеологизми, изследователят е на мнение, че е необходимо по-задълбочено проучване, но все пак посочва някои критерии, според които тези устойчиви изрази биха могли да бъдат класифицирани.

Полските фразеологични единици, които нямат съответствия в българския език, са обект на изследване и в студията на Диана Благоева „Междуетезикова безеквивалентност във фразеологията (полско-българска съпоставка)“ (стр. 28–59). Авторката обстойно разглежда въпросите за същността на фразеологичната еквивалентност и видовете междуетезикови фразеологични съответствия, като акцентира върху типологията на полските фразеологизми, които нямат български корелати.

В зависимост от равнището, на което се проявява липсата на еквивалентност, Д. Благоева разграничава три типа междуетезикова фразеологична безеквивалентност – референциална, структурна и конотативна. Авторката уточнява, че класификацията, която представя, е условна, тъй като „границите между отделните типове не са строго очертани“ (стр. 44). Към първата група се отнасят фразеологизми, концептуализиращи реални, характерни за полското езиково съзнание, които не присъстват в българската национална концептосфера. Като структурно безеквивалентен тип изследователката разглежда полските фразеологични единици, които нямат съответствия в българския език, но значението им е известно на носителите на езика ни и се изразява чрез определена лексема, посредством свободно словосъчетание или се предава описателно. Към конотативно безеквивалентните фразеологизми се причисляват „сходни по семантика и различни по вътрешна форма, образност и структура фразеологични единици от двата езика, които изразяват специфични културно детерминирани конотации и асоциации“ (стр. 50).

В хода на изследването Диана Благоева стига до извода, че повечето полски фразеологизми, за които липсва съответствие в българския език, съдържат културно маркиран компонент, но етнокултурният колорит невинно става причина за появата на междуетникова безеквивалентност във фразеологията.

Следващата студия е озаглавена „Речник на активната фразеология в българския и полския език: особености на флективните типове на българските лексикални единици“ (стр. 60–78). Авторката Светла Коева си поставя за задача да класифицира фразеологизмите от българско-полската част на посочения речник по флективни типове. Извършен е морфо-синтактичен анализ на 1048 фразеологични единици с оглед на формообразуването им, като при обособяването на флективните типове се взема предвид категориалната, парадигматичната и граматичната информация.

Изследователката подробно описва особеностите при образуването на флективните типове на разглежданите фразеологизми, уточнявайки, че в „Речника на активната фразеология в българския и полския език“ „се наблюдават всички основни категориални типове: съчинително словосъчетание; подчинително словосъчетание с главна част съществително, прилагателно, наречие, глагол или предлог; просто изречение; просто подчинено изречение; сложно съчинено изречение; сложно съставно изречение“ (стр. 68). Светла Коева подчертава още, че флективното описание включва също и реда на компонентите, както и възможността да се вмъкне елемент от изречението в структурата на фразеологизма.

Статията на Йоанна Сатола-Сташковяк *O nowych frazeologizmach w komunikacji medialnej* („За новите фразеологизми в медийната комуникация“) (стр. 79–90) е посветена на новите фразеологизми в съвременния полски медиен дискурс. Авторката изследва популярни изрази, като изтъква, че някои от тях са синтактични явления, които все още не са приети от полската езикова норма. Йоанна Сатола-Сташковяк допълва също, че част от анализирания примери вероятно няма да се наложат трайно в езика, но въпреки това изследването им е важно, защото дава възможност да се направят изводи за функционирането на фразеологията в съвременната медийна комуникация.

В студията „Фразеологията в подкаста“ (стр. 91–104) Яна Сивилова проследява употребата на фраземи в придобилия популярност и у нас нов медиен формат. От езиковедска гледна точка изследователката анализира епизоди на редица популярни подкасти с различна тематика (токшоу, политически новини и др.), като се съсредоточава върху вариантността на фраземите, а също и върху функционирането на заети от английски изрази и на жаргонната фразеология. Авторката уточнява, че разглежда „многокомпонентни формации, при които е налице отклонение на лексикално, семан-

тично или граматическо равнище, а също и общоприети в езика начини за предаване на определено съдържание“ (стр. 92).

Въз основа на направеното изследване се установява, че най-многобройни са отклоненията, които свидетелстват за контаминиране на две единици с еднакво значение. Яна Сивилова наблюдава широка вариантност на фраземите и в семантично отношение, като откроява следните няколко типа отклонения: случаи, в които семантиката на израза максимално се разширява и се определя от асоциацията с първоизточника; отклонения, в които семантиката остава неразбрана поради полисемия на някои от компонентите; грешки, които се дължат на билингвизма на говорещите.

Според Яна Сивилова предпоставка за неустойчивостта на фраземите е не само „прекъсването на традиционната комуникация с по-старите поколения в семейството“, но и билингвизмът на участниците в общуването: „Най-много отклонения наблюдаваме в речта на водещи и гости, които са прекарвали част от живота си в чужбина, или на млади хора, използващи широко в своята работа и в ежедневието си английски език“ (стр. 97). Изказано е мнението, че засилената употреба на англицизми, жаргонизми и разговорни изрази се дължи на неформалния стил, с който се отличава комуникацията в подкаста.

Статията на Емилия Недкова „Защо вятърът е варен, а снегът – печен, или за чувството за хумор на българина през призмата на фразеологията“ (стр. 105–113) разглежда ироничните и шеговитите фразеологизми в българския език. Като анализира множество примери, авторката установява, че покрай чисто оценъчното значение в тях се открива и сполучлива изява на виталното чувство за хумор на българина – като устойчива черта на българския национален характер и израз на отношението на българина към действителността, което в значителна степен се корени и в мирогледа му.

Разгледани са начините, по които се поражда иронията при фразеологичните единици, като се посочва, че тя възниква обикновено в резултат на несъответствие между езиковата форма и съдържанието или се дължи на противоречие между езиковата форма и комуникативната ситуация. Авторката коментира също образните и структурните особености на ироничните фразеологизми, като отбелязва възможността за постигане на стегнатост и изразителност на речта чрез използването на такъв тип единици. Обръща се внимание, че чрез „иронични и шеговити ФЕ в българския език най-често се осмиват редица отрицателни човешки качества“ (стр. 110). Представени са най-многобройните тематични групи фразеологизми от разглеждания тип. Според направеното проучване като особено продуктивни се открояват темите за *глупостта*, за *горделивия човек*, за *човека, който се присмива на слабостите на другите*, за *човека, който обича да се меси навсякъде*, за *недобрия външен вид на човека*.

В студията „Едноезични фразеологични речници в българската лексикография“ (стр. 114–145) Михаела Кузмова прави обстоен преглед на фразеографските трудове, издадени у нас през последните 50 години. Авторката анализира начина, по който е представен фразеологичният материал в речниците, като се съсредоточава върху определени показатели. Изданията са разделени в две групи според задачите и предназначението им – общи фразеологични речници, създадени както за специализирана, така и за по-широка публика, и учебни фразеологични речници, които подпомагат изучаването на българския език като роден или чужд. Изследователката установява, че при съставянето на повечето справочници изворите са вторични – най-вече други речници, сред които водещо място заема академичният „Фразеологичен речник на българския език“ (1974–1975).

Във връзка с обема на словниците Михаела Кузмова посочва, че преобладават тези с до 2500 израза, а най-обемни са „Фразеологичен синонимен речник на българския език“ (2005) и „Фразеологичен речник на българския език“ (1974–1975) с включени съответно 10 000 и 13 000 единици. Коментирани са също и принципите на изграждане на словника на фразеографски трудове: подредба по азбучен ред и азбучно-гнездово подреждане на фразеологичните единици. Авторката стига до извода, че „първият публикуван фразеографски труд, посветен на българския език – академичният ФРБЕ, не само представлява важен извор за съставянето на издадените след него общи и учебни фразеологични речници, но до голяма степен служи и като модел за лексикографската обработка на отразения в тях фразеологичен материал“ (стр. 141).

В статията „За фразеологичния параметър в двуезичните речници“ (стр. 146–159) Надежда Костова проследява представянето на фразеологизмите в двуезичните речници с изходен език български. Авторката се спира на разликите в лексикографските методи, прилагани в двуезичната фразеография и в общите двуезични речници. Н. Костова отбелязва, че във фразеологичните речници „заглавките са фразеологични единици, чието значение се разкрива чрез лексикографска дефиниция, а употребата им се илюстрира с примери“ (стр. 152), докато в общите двуезични речници заглавките са лексеми, фразеологизмите не се подлагат на тълкуване и са включени като примери или са представени в отделен блок в края на речниковата статия.

Н. Костова акцентира върху особеностите при лексикографската обработка на фразеологичните единици в общите двуезични речници и обсъжда концепцията за реализиране на фразеологичния параметър в словника за българско-хърватски речник, разработван от 2022 г. в Института за български език. Изследователката разяснява, че в словника устойчивите съчетания (граматични, номинативни или експресивни устойчиви изрази) се представят в специален блок в края на речниковата статия. Според авторката една

от особеностите на фразеологичния параметър в двуезичните речници е неговата незадължителност. Начините, по които се реализира този параметър, са специфични: „В много от речниковите статии фразеологичната зона допълва семантичната зона и разкрива пълната картина на употребата на дума“, а в други случаи „фразеологичната зона е доминираща, тъй като съдържа повече информация“ (стр. 155). Н. Костова е на мнение, че предложената концепция позволява да бъде усъвършенствана лексикографската обработка на фразеологизмите в двуезичната лексикография, и би могла да се приложи при съставянето и на други двуезични речници.

Сборникът „Фразеологични студии“ включва изследвания, в които задълбочено се разглеждат актуални проблеми на българската и полската фразеология в едноезиков или съпоставителен план. Направените проучвания допринасят за изясняването на въпроси, свързани с междуезиковата безеквивалентност на фразеологично равнище, с формообразуването на фразеологичните единици, с динамиката на фразеологизмите в медийната комуникация, с фразеологията като отражение на българския национален характер, а също и с лексикографското описание на фразеологичния материал. Сборникът ще бъде полезен както за специалистите фразеолози и фразеографи, така и за по-широк кръг читатели, които се интересуват от съвременното състояние на българската и полската фразеология.

Мария Стефанова / Maria Stefanova

✉ *Гл. ас. д-р Мария Стефанова*

Катедра „Български език, литература, история и изкуство“

Факултет по природни науки и образование

Русенски университет „Ангел Кънчев“

ул. „Студентска“ 8, 7017 Русе, България

mstefanova@uni-ruse.bg

✉ *Assist. Prof. Maria Stefanova, PhD*

Department of Bulgarian Language, Literature, History and Art

Faculty of Natural Sciences and Education

University of Ruse „Angel Kanchev“

8 Studentska Street, 7017 Ruse, Bulgaria

mstefanova@uni-ruse.bg